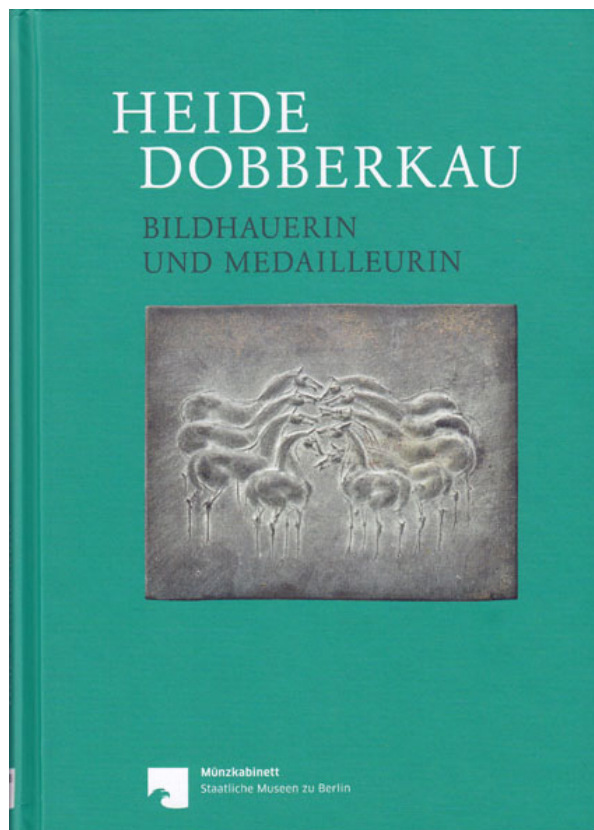

Hulde aan Heide Dobberkau (90) in Berlijn

In het Muntkabinet van het Bode-Museum Staatlichen Museen zu Berlin is van 21 november 2019 tot 18 oktober 2020 een grote overzichtstentoonstelling te zien van penningen en beelden, gemaakt door de Duitse medailleur en beeldhouwster Heide Dobberkau (23-01-1929) (afbeelding 1).

Nr. 1. Dr. Johannes Eberhardt, dr. Wolfgang Steguweit, Heide Dobberkau en prof. dr. Bernhard Weisser.
Nr. 2. Catalogus, uitgave van het Staatlichen Museen zu Berlin. Das Kabinett 18.

U ziet haar op de foto met de schrijvers van de catalogus en de samenstellers van de tentoonstelling: dr. Wolfgang Steguweit, dr. Johannes Eberhardt en prof. dr. Bernhard Weisser. Dobberkau behoort in Duitsland tot de belangrijkste beeldhouwers en medailleurs van de twintigste eeuw die zich hebben toegelegd op het uitbeelden van dieren. Ter ere van haar 90ste verjaardag kreeg zij een tentoonstelling van haar kunstwerken, met daarnaast een monografie met bijdragen van bovengenoemden én van Martin Heidemann, Wolfgang Wissing, Gisa Steguweit en Jean Joseph Keller (afbeelding 2).

Museuminsel en het Bode-Museum

Het Museuminsel in Berlijn is gelegen in de rivier de Spree die de stad middendoor snijdt. Op het eiland zijn de vijf interessantste musea van Berlijn te vinden. Unesco heeft het Museuminsel in 1999 op de werelderfgoedlijst geplaatst. Op deze plek vindt u het Altes Museum, Bode-Museum, Alte Nationalgalerie, Pergamonmuseum, Neues Museum en ook de Berliner Dom. Het Bode-Museum staat op het noordelijke deel van het Museuminsel (afbeelding 3). Als u aan komt lopen op de linkeroever van de Spree, die tevens het mooiste wandelgedeelte is, lijkt het museum op een monumentaal schip dat naar u toe vaart. Het Bode-Museum is tussen 1897 en 1904 gebouwd en ontworpen door Ernst von Ihne (1848-1917). Het museum is vernoemd naar Wilhelm von Bode (1845-1929), die zijn beeldenverzameling daar liet onderbrengen. Het munt- en penningkabinet bezit meer dan 500.000 munten en penningen. Daarnaast is er een enorm uitgebreid archief. Er zijn 66 zalen waar beeldhouwwerken en schilderijen getoond worden. Aan de achterzijde van het museum bevinden zich de munt- en penningkabinetten en er is een grotere zaal voor tentoonstellingen.

Nr. 3. Het Bode-Museum.

Nr. 5. Dr. Wolfgang Steguweit voor de tentoonstellingzaal.

In die ruimte is het werk van de kunstenares te zien (afbeelding 4). Met dr. Wolfgang Steguweit mocht ik even kijken in de nog lege zaal (afbeelding 5).

Nr. 4. De grote zaal met de kunstwerken.

Ontvangst en sprekers

Op 21 november 2019 kwamen meer dan 150 bezoekers naar de opening in de Gobelinzaal van het Bode-Museum. Daar werd iedereen en speciaal de kunstenaar welkom geheten door prof. dr. Bernhard Weisser, directeur van het munt- en penningkabinet. Na hem sprak Gero Dimter van de Stiftung Preußischer Kulturbesitz een kort woord, meteen gevolgd door dr. Wolfgang Steguweit, die uitgebreid het leven en werk van Dobberkau belichtte met behulp van slides. Daarna kwam dr. Johannes Eberhardt, die in zijn lezing vergelijkingen toonde van een twaalfstal klassieke munten met een Mythologie thema, die verwerkt zijn in het oeuvre van Dobberkau, zoals de penningen Europa en de stier, Pegasus en Sphinx. Eberhardt heeft met zijn team de tentoonstelling ingericht en al het werk in de catalogus beschreven.

Als laatste kwam de kunstenaar naar voren, die alle aanwezigen dankte voor hun komst. Ook de sprekers werden genoemd en zij vertelde dat zij steeds geluk heeft gehad in haar leven en werk. Hoe zij haar man dr. Werner Niermann (1939-2018) had leren kennen, die haar midden in de nacht opbelde en uren aan de lijn bleef om te vertellen hoe mooi haar werk wel was, dat hij die dag op een tentoonstelling had gezien. Daarna waren zij 55 jaar samen. Zij had ook geluk met haar atelierwoning in Griekenland die zij met haar man bouwde en met de verkoop van haar werken. Daarna schonk zij het Bode-Museum al de tentoongestelde penningen van de presentatie. Dobberkau ontving minutenlang een staande ovatie. Na het officiële gedeelte konden de aanwezigen van de kunst genieten die was opgesteld in de vitrines en op de sokkels. Velen lieten hun aangeschafte catalogus signeren. Later op de receptie konden de aanwezigen toasten en spreken met Dobberkau, die zichtbaar genoot van zoveel aandacht. De middag werd afgesloten met een diner samen met familie, museummedewerkers en vrienden.

Nr. 6. Beelden en grafiek van Heide Dobberkau.

Leven en werk

Heide Dobberkau werd geboren op 23 januari 1929 in Celle. Van 1947 tot 1953 studeerde zij aan de Werkkunstschule Hannover bij professor Hermann Scheuernstuhl (1894-1982) en aan de Landeskunstschule

bij professor Edwin Scharff (1887-1955). In 1953 vestigt zij zich als zelfstandig beeldhouwster in Keulen om in 1964 te verhuizen naar Bergisch-Gladbach. Daar woonde ze eerst in een oude omgebouwde garage, die zij me toonde tijdens een rondrit. Geld verdiende zij met het lesgeven in dressuur, want Dobberkau is daarvoor opgeleid en een bedreven paardrijdster. Van haar ouders erfde zij een klein stukje grond in Bergisch-Gladbach, waar zij samen met haar man Niermann eigenhandig een huis en een groot atelier bouwde. Niermann is bij penningliefhebbers bekend door zijn creaties van olijfbomen. Nadien maakten zij drie keer per jaar studiereizen naar Griekenland, waar zij een tweede atelierhuis bouwden. Dat was gekomen door haar oude leraar Scheuernstuhl, die een huisje had op het schiereiland Peloponnesos. In 2006 werd de kunstenares geëerd met de Hilde-Broër-Preis voor haar hele oeuvre. Deze prijs is de belangrijkste onderscheiding op het gebied van penningkunst in Duitsland en wordt om de twee jaar uitgereikt door de Duitse penningvereniging DGMK (Deutsche Gesellschaft für Medaillenkunst).

Dierenbeelden en op penningen

Haar oeuvre bestaat voornamelijk uit dierplastieken en penningen met allerlei soorten dieren erop, zoals runderen, schapen duiven, honden, patrijzen, krabben, sprinkhanen, geiten ratten, zwanen, muizen, wespen kikkers, hoenderen, maar ook een olifant, een vos en een raaf, waarvan de meeste op de tentoonstelling zijn te zien. De wanden in de zaal hangen vol met grafiek, want Dobberkau maakte vele houtsneden van landschappen en dieren (afbeelding 6). De eerste penningen werden gesneden in leisteen om later te kiezen voor een harder soort gips. Vlak na het verlaten van de kunstacademie werkte de beeldhouwster realistisch, wat na enige jaren veranderde in abstracte uitdrukkingen. Dat werd op den duur een maniertje en zij zocht naar een eigen stijl en keerde zo weer terug naar het realisme, maar dan enigszins gestileerd. Zelf zegt zij: "*... Na het verlaten van de academie wilde ik eerst steeds meer abstraheren in mijn werk en mijn weg vinden in tekenen van mensen, paarden, honden en vogels. Dat alles, natuurlijk, beïnvloed door de kunst van de jaren '50. Maar de abstractie leidde mij na een paar jaar naar een doodlopende weg. Voor mij leek de juiste manier om de levende wezens van de dieren meer plastisch te vertalen ...*"

De dieren zijn voor iedereen goed herkenbaar. Doordat zij jarenlang abstract heeft gewerkt staat ze open voor moderne penning- en beeldhouwkunst en kan dat goed volgen. Hoewel zij diverse opdrachten realiseerde, werkt de kunstenares het liefst vrij, omdat je met opdrachten te veel rekening moet houden met de begrensde wensen van de opdrachtgevers. Opvallend is dat haar kunstwerkjes een enorme empathie voor dieren uitbeelden. Omdat praktisch al haar penningen eenzijdig zijn, noemt Dobberkau ze liever reliëfs. Daarbij moet vermeld worden dat alle penningen en beelden door haar en door haar overleden man zelf gegoten en afgewerkt zijn. Alle kunstwerken zijn gesignd met HD. Haar omkijkende geit is famous (afbeelding 7).

Nr. 7. Omkijkende geit (Ziegenblick), 92-100mm, brons, 1984. Heide Dobberkau.

Nr. 8. Wakende patrijzen (Seid Wachsam, Rebhühner), 90-93mm, 1992. Heide Dobberkau.

Kennismaking met Heide Dobberkau

Sinds 1998 kennen wij haar werk, toen wij dat zagen tijdens de FIDEM-tentoonstelling KUNST IN DE HAND in Scheveningen in Museum Beelden aan Zee. Mijn vrouw Carla Klein en ik wilden al graag de penning van de zeven wakende patrijzen aankopen (afbeelding 8). In antwoord op onze brief nodigde zij ons uit om langs te komen, wat voor mij een aanleiding was voor een interview op 30 september 1999, waarbij mevrouw Annette Elsenburg als tolk fungeerde. Dat resulteerde in enige artikelen onder meer in de MUNTkoerier en THE MEDAL. Haar huis lijkt een museum met de vele beelden die overal staan of liggen. In augustus 2015 bezochten wij haar wederom, toentertijd voor enkele dagen, zodat we alle tijd hadden het werk en atelier beter te bekijken en ook met haar man te praten. Al die jaren hadden we per brief en telefoon contact en wij verbaasden ons over haar energie. Voor ons een bijzondere collega.

Catalogus en tentoonstelling

Het penningkabinet van Berlijn geeft regelmatig zeer verzorgde monografieën uit, zo ook deze van Heide Dobberkau [band 18 DGMK. Berlin 2019]. Een fraai handzame catalogus verdeeld in een tiental hoofdstukken. Na een voorwoord van prof. dr. Bernhard Weisser gaat dr. Wolfgang Steguweit in op dierenbeelden van de oudheid tot heden en beschrijft hoe August Gaul (1869-1921) zich in Duitsland als eerste ontwikkelde tot dierenbeeldhouwer; om daarna uitgebreid in te gaan op beeldhouwers die dieren uitbeelden, om bij Dobberkau te eindigen. In het tweede stuk beschrijft Steguweit de jeugd en opleiding van de kunstenares en in het derde part haar biografie. Zelf komt Dobberkau in het vierde gedeelte aan het woord en het vijfde hoofdstuk is geschreven door dr. Martin Heidemann, dat gaat over zijn atelierbezoek bij de beeldhouwster in 1999 in Bergisch-Gladbach. Dan komt Wolfgang Wissing aan het woord, die Dobberkau in 2006 voordroeg voor de Hilde-Broër-Preis voor haar hele oeuvre. Zijn tekst van de uitgesproken Laudatio staat volledig in het boek. Het zevende hoofdstuk is geschreven door de verzamelaarster Gisa Steguweit, die met liefde schrijft over haar beelden en penningen. Dobberkaus grafisch werk wordt behandeld in het achtste gedeelte door Jean Joseph Keller. Daarna volgt de catalogus in het negende gedeelte, die verzorgd is door dr. Johannes Eberhardt.

Naast de kleine bronzen beelden, penningen en houtsneden ziet u in de catalogus enkele persoonlijke foto's van Dobberkau als dresseur en in het atelier aan het werk, boetserend of aan het brons gieten. Bij het Nederlands en Belgisch publiek is Dobberkau vrij onbekend op een enkele penningliefhebber na en degenen die regelmatig de FIDEM-tentoonstellingen bezoeken. Inmiddels hebben wij al vijf van haar mooiste penningen in bezit en genieten daar dagelijks van. Dobberkau werkt al meer dan 70 jaar met hart en ziel aan dierenbeelden en -penningen. In de catalogus staan 43 penningen en een zevental grotere reliëfs. Daarnaast 27 houtsneden en 49 kleiplastieken zoals de **Gnu** (afbeelding 9). Ook haar twee **Huiszwijnen** zijn erg geliefd (afbeelding 10).

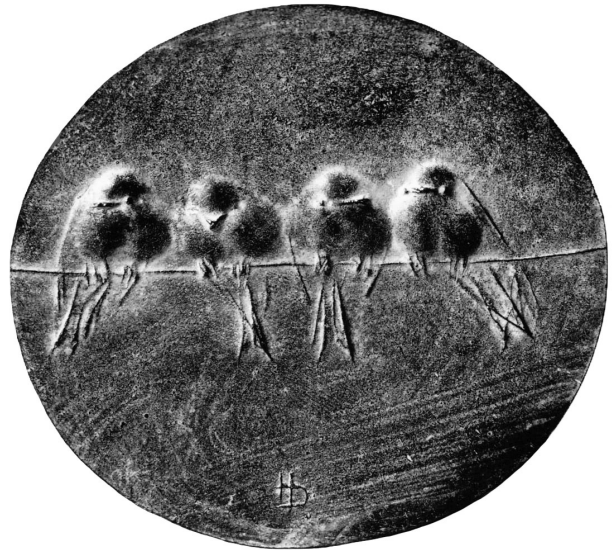
Nr. 10. Twee huiszwijnen, brons. Heide Dobberkau.

Nr. 9. Gnu, brons. Heide Dobberkau. Nr. 11. Detail kudde paarden, brons. Heide Dobberkau.

Bij het bekijken van de penningen is het opvallend hoe de beeldhouwster met ritme werkt en de details haarfijn uitwerkt (afbeelding 11).

Als laatste toon ik u nog drie penningen met onder meer een zittende **Vos** (afbeelding 13). Het dier kijkt alert over zijn schouder naar de toeschouwer. **Vier zwaluwen** op een draad zitten op de beeldenaar (afbeelding 14), een vertrouwd beeld voor vogelaars. Als laatste **De weg naar de wei** (afbeelding 15), waarop een kudde paarden naar de wei draaft. Naast de beschreven creaties is er meer te zien. De tentoonstelling in het Bode-Museum duurt nog tot 18 oktober 2020.

Als laatste **De weg naar de wei** (afbeelding 15), waarop een kudde paarden naar de wei draaft. Naast de beschreven creaties is er meer te zien. De tentoonstelling in het Bode-Museum duurt nog tot 18 oktober 2020.

Arnold Nieuwendam

Bezoekadres: Bode-Museum, Am Kupfergraben, 10117 Berlijn, Duitsland. Telefoon: +49 30 266424242.

Literatuur: Weisser, B., Steguweit, W., Eberhardt, J., en anderen, *Heide Dobberkau Bildhauerin und Medaillierin*, band 18 DGMK. Berlin 2019.

Steguweit, W., *Hilde Broër-Preis für Medaillenkunst*, band 26 DGMK. Kressbronn 2008.

Steguweit, G., *Hilde Broër-Preis für Medaillenkunst*, band 26 DGMK. Kressbronn 2008.

Nieuwendam, A., *The Reliefs of Heide Dobberkau*. THE MEDAL Nr. 36 SPRING 2000, pag. 68-74.

Nieuwendam, A., *De reliëfs van Heide Dobberkau*. DE MUNTkoerier februari 2000, pag. 44-48.

Foto's: Arnold Nieuwendam.